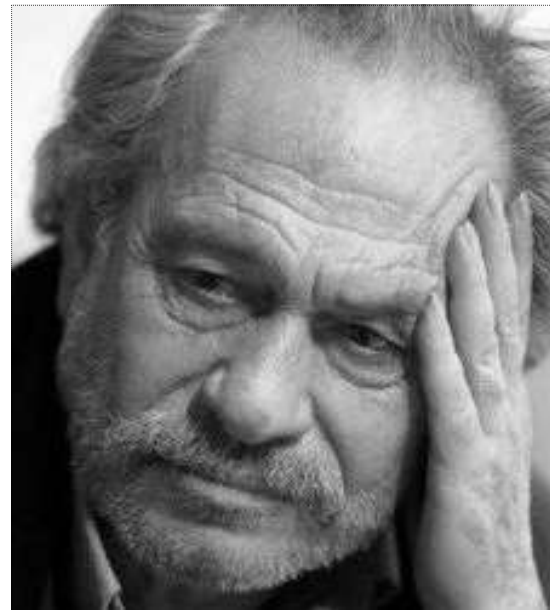

Διπλή απώλεια στον κόσμο της τέχνης

Δημήτρης Μυταράς – Γιάννης Κουνέλλης

Τη δεύτερη εβδομάδα του Φεβρουαρίου, την ίδια μέρα, τη 16η του μηνός αυτού, τη σημάδεψε η εκδημία δύο σπουδαιών Ελλήνων εικαστικών δημιουργών, του Δημήτρη Μυταρά και του Γιάννη Κουνέλλη. Στην περίπτωση τους δεν είναι λόγος κενός πως η φυγή τους αφήνει το σύμπαν της τέχνης, χωρίς όρια χώρου και χρόνου, πενιχρότερο.

Και οι δύο παρουσιάζουν αξιοπρόσεκτα κοινά σημεία στον ορίζοντα της ζωής τους: εκτός του ότι είναι συνομήλικοι (γεννημένος ο πρώτος το 1934, ο δεύτερος το 1936), βλέπουν το φως της ζωής σε παραλιακές πόλεις (ο πρώτος στην Χαλκίδα, ο δεύτερος στον Πειραιά)· κατανοούν αρκετά νωρίς ότι θέλουν να ζήσουν και μακριά από τον τόπο καταγωγής τους (ο πρώτος στο Παρίσι, ο δεύτερος στη Ρώμη)· ασπάζονται τις πλέον πρωτοποριακές τροπές της μεταπολεμικής τέχνης, συνιστώντας εξέχοντες εκπροσώπους τους (ο πρώτος τον Αφαιρετικό Εξπρεσιονισμό, την ζωγραφική των ενεργητικών χειρονομιών, ο δεύτερος τη Φτωχή Τέχνη, την τέχνη που εκφράζεται με φθηνά υλικά)· είναι και τυπικά δάσκαλοί της για πολλά χρόνια (ο πρώτος στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών της πατρίδας του, ο δεύτερος στην Ακαδημία Καλών Τεχνών του Ντύσελντορφ)· δεν περιορίστηκαν στην κύρια καλλιτεχνική δράση τους, αλλά επεκτάθηκαν και σε άλλες δυνατότητες έκφρασης (ο πρώτος στη

σκηνογραφία και στην ενδυματολογία, ο δεύτερος στην σκηνογραφία, στις εγκαταστάσεις, στα περιβάλλοντα, στις δράσεις)· εκτός από τον αναγνωρισμένο εικαστικό λόγο τους, μίλησαν και έγραψαν επίσης με διάφορες αφορμές. Η εν γένει δυναμική παρουσία τους επιβάλλει λοιπόν την εγγύτερη προσέγγισή τους.

Δημήτρης Μυταράς

Ο Μυταράς σπούδασε ζωγραφική στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών τα χρόνια 1953-57 κοντά στους Σπύρο Παπαλουκά (1892-1957) και Γιάννη Μόραλη (1916-2009). Συνέχισε τις σπουδές του στην Σχολή Διακοσμητικών Τεχνών του Παρισιού, από το 1961 έως το 1964, όπου έκανε σκηνογραφία δίπλα στους Félix Labisse (1905-1982) και Jean-Louis Barrault (1910-1994), παρακολουθώντας επίσης μαθήματα εσωτερικής διακόσμησης στη Σχολή Τεχνών και Επαγγελματιών στην ίδια πόλη. Αφού ολοκλήρωσε τις σπουδές του, επέστρεψε στην Ελλάδα, όπου στην Αθήνα ανέλαβε να

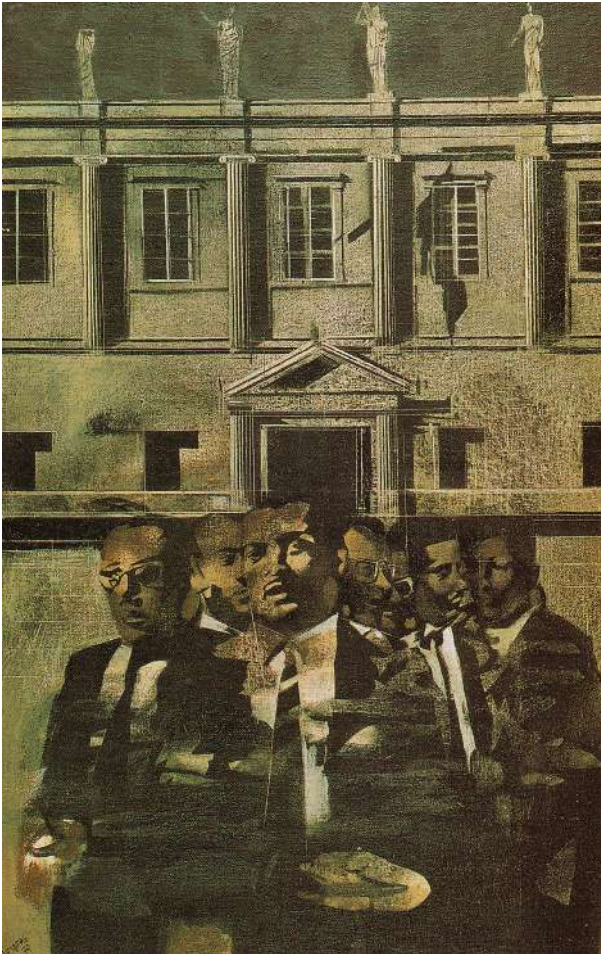

Δημήτρη Μυταρά, «Επιτύμβιο με στόρια», ακρυλικά (1975).

διευθύνει το Εργαστήριο Εσωτερικής Διακοσμήσεως στις Μέσες Τεχνικές και Επαγγελματικές Σχολές του Αθηναϊκού Τεχνολογικού Ινστιτούτου Δοξιάδη, ενώ από το 1969 υπηρέτησε στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών και το 1975 δίδαξε στο Προκαταρκτικό Τμήμα της, ανερχόμενος όλες τις βαθμίδες της διδασκαλίας της, διατελώντας αντιπρύτανης και πρύτανης της. Από το 1978, με τη συνεργασία της συζύγου και ομότεχνης του Χαρίκλειας (Ζουζούς) Τριανταφύλλου (γ.1935) και του Δήμου Χαλκιδέων, συγκρότησε στη γενέτειρά του το Εργαστήριο Τέχνης, με εκπαιδευτικό χαρακτήρα, το οποίο καλλιέργησε ποικίλες ειδικότητες. Το 1999 ο Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας Κωστής Στεφανόπουλος (1926-2016) τον τίμησε με το παράσημο του Ταξιάρχου του Φοίνικος. Σε ολομέλειά της, το 2008, η Ακαδημία Αθηνών τον εξέλεξε τακτικό μέλος της στην Έδρα της Ζωγραφικής· τον διέγραψε όμως το 2010, με το αιτιολογικό πως δεν συμμετείχε στις συνεδριάσεις της — μολοντί έπασχε από οπτική νευροπάθεια, πάθηση που θα τον οδηγούσε, με τον καιρό, σε καθολική απώλεια της όρασής του! Ο ίδιος έγραψε: «Εγώ δεν έλειπα, αλλά ήμουν άρρωστος. Αυτό δεν

το έλαβαν υπόψιν τους, με αποτέλεσμα να μου κόψουν και τον μισθό. Και δεν σταμάτησαν εκεί, καθώς μου ζήτησαν πίσω και τους τρεις μισθούς που είχα εισπράξει μέχρι εκείνη τη στιγμή...».

Η ζωγραφική του αποδεσμεύεται από αποδεκτές συμβάσεις προσεγγιζόμενων περιγραμμάτων και αρμονικών χρωμάτων. Στα έργα του αντιμετωπίζει τελείως ελεύθερα το σχέδιο, σαν αδρό πλαίσιο μέσα στο οποίο πλάθεται το θέμα, και διαβαθμίζει τις τονικότητες με αναφορές σε εμφανείς ή αφανείς ψυχικές καταστάσεις. Οι ανθρώπινες υπάρξεις στις συνθέσεις του, άλλοτε πλασμένες σαν ακινητοποιημένα φωτογραφικά είδωλα μπροστά σε κλασικιστικά παγωμένα κτήρια, άλλοτε ποιητικά μεταπλασμένες με κάπως γκροτέσκες τις φυσιογνωμίες τους, μοιάζουν να βιώνουν τον ιστορικό περίγυρο. Ακούραστος πάντα, δούλεψε και σε εικαστικές εφαρμογές, όπως σε πληθώρα σκηνικών και κοστούμιών για θεατρικά έργα, στην εικονογράφηση κάθε είδους εντύπων, στην πλαστική άρθρωση οικοδομημάτων με γλυπτά και τοιχογραφίες, στη σχεδίαση ταπήτων, παιχνιδιών και χρηστικών αντικειμένων, στη χαρακτηριστική, στη σκιτσογραφία-γελοιογραφία. Έχει κάνει πολλές

Δημήτρη Μυταρά, «Σύνθεση ιωνικού ρυθμού», ακρυλικά (1970).

ατομικές και έχει λάβει μέρος σε πολυάριθμες ομαδικές εκθέσεις στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Έργα του φιλοξενούνται στην Ελλάδα σε μουσεία και πινακοθήκες στην Ελλάδα (Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου, Μουσείο Νεοελληνικής Τέχνης-Δημοτική Πινακοθήκη Ρόδου, Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης Φλώρινας, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Alpha Bank). Υπήρξε μέλος του Επιμελητηρίου Εικαστικών Τεχνών Ελλάδος.

Γιάννης Κουνέλλης

Ο Κουνέλλης, αφού απορρίφθηκε επί τρεις φορές (1950-53) κατά τις εισαγωγικές εξετάσεις της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών, έχοντας προετοιμαστεί από τον Θεόδωρο Δρόσο (1919-1996) στο σπουδαστήριό του, ταξίδεψε το 1956 στη

Ο Δημήτρης Μυταράς ήταν ιδιαίτερα ευαίσθητος στο ζήτημα των μεταναστών. Σύμφωνα με τη γραμματέα του από το 2007 Χρύσα Ραβάνη, είχε προτείνει στη Βουλή των Ελλήνων να θεσπιστεί παγκόσμια ημέρα για τους πνιγμένους μετανάστες. Στο πνεύμα αυτό είχε γράψει παρωδία του *Ύμνου εις την Ελευθερίαν* του Διονύσιου Σολωμού το 2009, αφιερωμένη στους μετανάστες:

Σε γνωρίζω από την όψη
με το βαθύ και σκοτεινό βλέμμα,
το χλομό πρόσωπο του παιδιού
που καθαρίζει τα τζάμια,
τη φονική μαχαιριά
που χωρίζει στα δυο τη ζωή μας.

Σε γνωρίζω από την κόψη
εκείνου που έφυγε και ποτέ δε γύρισε,
χαμένος στο πλήθος του κόσμου,
χωρίς πρόσωπο,
χαμένος σε σπηλιές και σε στενά κατώγια.

Εκεί μέσα εκατοκίουσες
πικραμένη, εντροπαλή
κι ένα στόμα ακαρτερούσες
«Έλα πάλι», να σου πει
και πονούσες, και θρηνούσες
στα υπόγεια της ντροπής.

Το ένα χέρι εκτύπαε τ' άλλο
από την απελπισιά
χωρίς ελπίδα και γιατρία
σκοτωμένος και πνιγμένος
στου Αιγαίου τα βαθιά.

Και ακαρτέρει, και ακαρτέρει,
μα ο δρόμος σκοτεινός
χωρίς οίκτο, χωρίς λύπη
και ο ίσκιος του πατέρα μακρινός.

Άργειε να 'λθει εκείνη η μέρα,
που ο ήλιος θα φανεί,
οϊμέ!, η ανατολή του
είναι ακόμα σκοτεινή.

Αλκίνοου Μπουριά
«Οι άγνωστες στιγμές του Μυταρά!»
Espresso, 21 Φεβρουαρίου 2017

Ρώμη, σπουδάζοντας εκεί ζωγραφική στην Ακαδημία Καλών Τεχνών κοντά στον Franco Gentilini (1909-1981). Μοίραζε τον χρόνο του ανάμεσα στην Ιταλία, στη Γερμανία και στην Ελλάδα (Καστέλα).

Από τη δεκαετία του 1960, επηρεασμένος από τις εικόνες των παρόδιων διαφημίσεων, δούλεψε με τέμπλες, κόλλες και σμάλτα μαύρα γράμματα και

αριθμούς, επικολλήσεις σε καναβάτσα. Το 1967 εντάσσεται στην ομάδα της Φτωχής Τέχνης, την οποία τη συνέπηξε ως θεωρητικός της ο επιμελητής εκθέσεων Germano Celant (γ. 1940)- σκοπός της, να αποκαταστήσει ως μέσα έκφρασης ευτελή υλικά παρμένα από την καθημερινότητα. Γνωρίστηκε με τους καλλιτέχνες Alberto Burri (1915-1995) και Lucio Fontana (1899-1968)- η διεύρυνση των δύο διαστάσεων σε έργα τους τον αναπροσανατόλισε: «η ζωγραφική είναι κάτι που μπορεί να υπάρχει μέσα ή και έξω από ένα τελάρο». Στο πλαίσιο της λεγόμενης Εννοιακής ή Εννοιολογικής Τέχνης, με αποκαλυπτική λιτότητα, στοιχειωμένος από οδυνηρά βιώματα της χειμαζόμενης αμέσως μετά από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο πατρίδας του, τις ατμομηχανές της μετανάστευσης, στράφηκε σε σύνολα με καρβουνιέρες, άλογα, πουλιά, κόκκους καφέ, λαμαρίνες, τσουβάλια από λινάτσες γεμάτα κάρβουνα, που υλοποιούν εγκαταστάσεις-περιβάλλοντα-δράσεις. Τα έργα του είναι δείγματα και της Ζωντανής Τέχνης, διαδραματιζόμενης και εξελισσόμενης μπροστά στον θεατή, και με τη δική του μετοχή (εκτός από την όραση και με την όσφρηση). Έλεγε: «Θέλω την επιστροφή της ποίησης με όλα τα μέσα: με την άσκηση, την παρατήρηση, τη μοναξιά, το λόγο, την εικόνα, την εξέγερση». Στις επόμενες δεκαετίες ο ρόλος της ιστορικής μνήμης επανέρχεται βασανιστικά στις προσπάθειές του. Το 1994 στον Πειραιά, στη μήτρα του, μετέτρεψε, με τη χορηγική υποστήριξη του Ιδρύματος Ιωάννου Φ. Κωστοπούλου, το αμπάρι του φορτηγού караβιού Ιόνιον σε αναδρομικό εκθεσιακό κέλυφος της προσωπικής μυθολογίας του. Έχει κάνει πολλές ατομικές εκθέσεις και έχει λάβει μέρος σε πλήθος ομαδικών εκθέσεων στο εξωτερικό. Χωρίς να πάψει να εκπλήσσει στις εκθέσεις του, σκηνογράφησε ακόμα θεατρικές και μουσικές παραστάσεις. Έργα του φιλοξενούνται σε μεγάλα μουσεία του εξωτερικού (Solomon R. Guggenheim Museum και Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης Νέας Υόρκης, Centre Georges Pompidou στο Παρίσι, Stedelijk Museum στο Άμστερνταμ, Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης Σικάγου και Μπορντό, Museum Ludwig στην Κολωνία, Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía στη Μαδρίτη, Alpha Bank στην Αθήνα). Ομολογούσε: «Αγαπώ τις Πυραμίδες της Αιγύπτου, αγαπώ τον Caravaggio, αγαπώ τον Van Gogh, αγαπώ τον Παρθενώνα, αγαπώ τον Rembrandt, αγαπώ τον Kandinsky, αγαπώ τον Klimt, αγαπώ τον Goya, αγαπώ τη βιαιότητα της Νίκης της Σαμοθράκης, αγαπώ τις μεσαιωνικές εκκλησίες,

Γιάννη Κουνέλλη, «Ιόνιον», εγκατάσταση (1994).

αγαπώ το πρόσωπο της Οφηλίας, έτσι όπως την περιέγραψε ο Shakespeare, και τιμώ τους νεκρούς έχοντας στο νου μου, όσον αφορά τον εαυτό μου, πως είμαι ένας σύγχρονος καλλιτέχνης». Κείμενα και συνεντεύξεις του (1966-89), που είχαν εκδοθεί στο Παρίσι το 1990 με τίτλο *Odyssée lagunaire*, εκδόθηκαν και στην Ελλάδα (Άγρα/Γκαλερί Bernier) το 1991, μεταφρασμένα από τον Ανταίο Χρυσοστομίδη (1952-2015), με τίτλο *Λιμναία Οδύσσεια*.

Δημήτρης Παυλόπουλος
Αναπληρωτής Καθηγητής Ιστορίας της Τέχνης
Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών